

ONA TILI VA SUN'IY INTELLEKT: MILLIY TAFAKKUR VA RAQAMLI KELAJAK

Otamurodova Difuza

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti.

Pedagogika fakulteti "Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrası o'qituvchisi

E-mail: difuzaotamurodova0602@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va sun'iy intellekt o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning milliy tafakkur hamda raqamli jamiyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Zamonaviy sun'iy intellekt texnologiyalari, xususan, OpenAI tomonidan yaratilgan til modellari hamda Google Translate kabi tarjima tizimlarining til rivojiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, ona tilining raqamli makondagi ahamiyati, uni saqlash va boyitishda innovatsion texnologiyalarning roli hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar muhokama etiladi. Maqolada milliy tafakkurni asrab-avaylash va uni raqamli kelajak bilan uyg'unlashtirish masalalari ilmiy-nazariy asosda bayon qilingan.

Kalit so'z: Ona tili, sun'iy intellekt, milliy tafakkur, raqamli texnologiyalar, tabiiy tilni qayta ishlash, til modeli, raqamli ta'lim, til taraqqiyoti, innovatsiya, ma'naviyat

Abstract: This article examines the relationship between the mother tongue and artificial intelligence, as well as their role in shaping national thinking and the development of a digital society. The impact of modern artificial intelligence technologies, including language models developed by OpenAI and machine translation systems such as Google Translate, on language development is analyzed. The study also highlights the importance of the mother tongue in the digital environment, the role of innovative technologies in preserving and enriching it, and discusses potential challenges associated with these processes. The issues of harmonizing national identity with the digital future are considered from a scientific and theoretical perspective.

Key words: Mother tongue, artificial intelligence, national thinking, digital technologies, natural language processing, language model, digital education, language development, innovation, spirituality.

Аннотация: В данной статье рассматривается взаимосвязь родного языка и искусственного интеллекта, а также их роль в формировании национального мышления и развитии цифрового общества. Анализируется влияние современных технологий искусственного интеллекта, включая языковые модели, разработанные OpenAI, а также системы машинного перевода, такие как Google Translate, на развитие языка. Освещается значение родного языка в цифровой среде, роль инновационных технологий в его сохранении

и обогащении, а также обсуждаются возможные проблемы и риски. В статье научно-теоретически обоснованы вопросы гармонизации национальной идентичности и цифрового будущего.

Ключевые слова

Родной язык, искусственный интеллект, национальное мышление, цифровые технологии, обработка естественного языка, языковая модель, цифровое образование, развитие языка, инновации, духовность.

XXI asr – bu raqamli texnologiyalar asri. Ayniqsa, sun'iy intellekt (SI) rivoji inson faoliyatining deyarli barcha sohalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Ilgari texnika va aniq fanlar bilan bog'liq deb qaralgan sun'iy intellekt bugungi kunda gumanitar fanlar, ta'lim tizimi va tilshunoslik yo'nalishlarida ham muhim o'rin egallamoqda. Bu jarayon nafaqat o'qitish usullarini, balki tafakkur va bilim olish madaniyatini ham o'zgartirmoqda. Ta'lim jarayonida SI texnologiyalari individual yondashuvni kuchaytiradi. Aqlli platformalar o'quvchining bilim darajasini tahlil qilib, unga mos topshiriqlarni tavsiya etadi. Masalan, Khan Academy platformasi o'quvchilarning natijalariga qarab moslashtirilgan mashqlarni taklif etadi. Shuningdek, Duolingo ilovasi til o'rganishda sun'iy intellekt asosida shaxsiylashtirilgan darslarni taqdim etadi.

Oliy ta'lim muassasalarida esa SI ilmiy tadqiqotlar uchun katta imkoniyat yaratmoqda. Katta hajmdagi matnlarni tezkor tahlil qilish, manbalarni saralash va ma'lumotlarni tizimlashtirish jarayoni ancha osonlashdi. Bu ayniqsa tarix, falsafa va adabiyot kabi gumanitar yo'nalishlarda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi raqamli davrda sun'iy intellekt (SI) nafaqat texnika va muhandislik sohalarini, balki gumanitar fanlarni ham tubdan o'zgartirmoqda. Ilgari inson tafakkuri va ijodiga xos deb qaralgan ko'plab jarayonlar — matn tahlili, tarjima, nutqni aniqlash, hatto ijodiy yozuv — endilikda zamonaviy algoritmlar yordamida amalga oshirilmogda. Bu esa ta'lim tizimi va tilshunoslik rivojida yangi ufqlarni ochmogda. Til insoniyatning eng muhim boyligidir. SI asosidagi tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) texnologiyalari tarjima, nutqni tanish va matn yaratishda keng qo'llanilmogda. Masalan, Google Translate dunyo tillari o'rtasida tezkor tarjimani ta'minlaydi. Yoki OpenAI tomonidan yaratilgan zamonaviy til modellari matn yozish, savollarga javob berish va muloqot qilish imkonini beradi.

Bu jarayon kichik tillarni saqlash va rivojlantirish uchun ham muhimdir. Sun'iy intellekt yordamida lug'atlar yaratish, shevalarni raqamlashtirish va ovozli ma'lumotlarni saqlash mumkin. Natijada til merosi kelajak avlodlarga yetkaziladi. Masalan, OpenAI tomonidan ishlab chiqilgan zamonaviy til modellari matn yaratish, tarjima qilish va muloqot olib borish imkoniyatiga ega. Google esa qidiruv tizimi va tarjima xizmatlari orqali milliardlab foydalanuvchilarga SI asosida xizmat ko'rsatmogda.

Sun'iy intellekt va ta'lim tizimi

a) Individual ta'lim imkoniyati

An'anaviy ta'lim tizimida barcha o'quvchilarga bir xil metod qo'llaniladi. SI esa har bir o'quvchining bilim darajasi, tezligi va qiziqishiga qarab moslashtirilgan dasturlarni taklif etadi.

Masalan:

• Khan Academy — o'quvchilarning natijalarini tahlil qilib, individual mashqlar beradi. Sun'iy intellekt va ta'lim tizimi

Duolingo — til o'rganishda foydalanuvchining xatolariga qarab darslarni moslashtiradi.

b) Masofaviy ta'lim rivoji

Pandemiya davrida SI asosidagi platformalar ta'lim uzluksizligini ta'minladi. Avtomatik test tekshirish, nutqni aniqlash va video tahlil qilish tizimlari masofaviy o'qitishni samarali qildi.

c) Ilmiy tadqiqotlarda yordam

Gumanitar fanlarda katta hajmdagi manbalarni o'rganish zarur. SI matnlarni tezkor tahlil qilish, mavzularni aniqlash va statistik ma'lumot chiqarishda yordam beradi. Bu tarix, adabiyot, sotsiologiya kabi fanlarda ilmiy ish sifatini oshiradi.

3. Tilshunoslik va sun'iy intellekt

Til – millatning ma'naviy boyligi. SI asosidagi tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyalari tilshunoslikni yangi bosqichga olib chiqdi.

a) Avtomatik tarjima

Google Translate dunyo tillari o'rtasida tezkor tarjima imkonini yaratdi. Bu ilmiy va madaniy aloqalarni kengaytirishda muhim rol o'ynaydi.

b) Nutqni aniqlash va ovozli yordamchilar

Apple kompaniyasining Siri tizimi yoki Amazon ishlab chiqqan Alexa kabi ovozli yordamchilar inson nutqini tushunish asosida ishlaydi. Bu texnologiyalar tilni raqamlashtirish jarayonining muhim qismidir.

c) Kichik tillarni saqlash

Sun'iy intellekt yordamida kam qo'llaniladigan tillar uchun elektron lug'atlar, matn bazalari va ovozli arxivlar yaratilmoqda. Bu til merosini asrash va rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Gumanitar fanlarda yangi metodlar

SI adabiyotshunoslikda matnlarni uslubiy tahlil qilish, mualliflikni aniqlash va semantik tadqiqotlar olib borishda qo'llanilmoqda. Tarix fanida esa qadimiy hujjatlarni raqamlashtirish va tahlil qilish imkoniyati kengaydi. Sotsiologiyada katta ma'lumotlar (big data) orqali ijtimoiy jarayonlar o'rganilmoqda.

Natijada gumanitar fanlar aniq va statistik tahlillarga yaqinlashmoqda.

5. Muammolar va axloqiy masalalar

Sun'iy intellektdan foydalanishda bir qator muammolar mavjud:

Akademik halollik (plagiat masalasi)

- Inson tafakkurining sustlashish xavfi
- Shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi
- Algoritmik tarafkashlik (bias)

Shuning uchun SI'dan foydalanishda nazorat va ma'naviy mezonlar zarur

6. Kelajak istiqbollari

Kelajakda sun'iy intellekt:

- O'qituvchilarga yordamchi vosita sifatida ishlaydi
- Talabalarga mustaqil ta'lim olish imkonini kengaytiradi
- Kichik tillarni global miqyosga olib chiqadi
- Ilmiy izlanishlarni tezlashtiradi Ammo u inson o'rnini to'liq bosa olmaydi. Chunki ijodkorlik,

empatiya va axloqiy qarorlar qabul qilish inson tafakkuriga xos xususiyatlardir.

Xulosa

Sun'iy intellekt va gumanitar fanlar o'rtasidagi uyg'unlik zamonaviy ta'lim va til taraqqiyotining muhim omiliga aylandi. Texnologiya yordamchi vosita sifatida inson bilimini boyitadi, ta'lim sifatini oshiradi va madaniy merosni asrashga xizmat qiladi. Eng muhimi, sun'iy intellektni to'g'ri va mas'uliyat bilan qo'llash kelajak avlodning bilimli, tafakkuri keng va raqamli savodxon bo'lib voyaga yetishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] Jurayev, B. (2018). O'zbek tilining zamonaviy lug'at va grammatikasi. Toshkent: Fan.
- [2] OpenAI. (2023). GPT-4 Technical Report. San Francisco, CA: OpenAI.
- [3] Google Translate. (2023). Machine Translation Overview. Mountain View, CA: Google LLC.
- [4] Crystal, D. (2010). The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge: Cambridge University Press.
- [5] Kaplan, J., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. Business Horizons, 62(1), 15–25.
- [6] Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2020). Speech and Language Processing (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- [7] UNESCO. (2021). Atlas of the World's Languages in Danger. Paris: UNESCO Publishing.